

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

Uloga migrantskih mreža - primjer Njemačke

Ime i prezime studentice: Romana Lakuš

Ime i prezime mentora: doc. dr. sc. Dragan Bagić

Mjesto i datum predaje diplomskog rada: Zagreb, 11.09.2018.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	POLAZIŠTA I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	2
2.1.	Teorijski koncept istraživanja.....	2
2.2.	Hipoteze istraživanja	5
3.	CILJEVI I SVRHA ISTRAŽIVANJA	6
3.	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	7
4.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA	9
5.	RASPRAVA.....	19
6.	ZAKLJUČAK	25
7.	LITERATURA.....	29
8.	SAŽETAK.....	30
9.	PRILOZI.....	31

1. UVOD

"Svaka migracija uključuje kretanje, ali svako kretanje nije migracija." (Mesić, 2002.) uvodna je misao ovog diplomskog rada u kojem ćemo istražiti primjer aktualne migracije u Republici Hrvatskoj. "Migracija, drugim nazivom mehaničko kretanje stanovništva (emigracija i imigracija) glavna je odrednica broja stanovnika na nekom području, uz natalitet i mortalitet koji se smatraju prirodnim kretanjem stanovništva." (Penava, 2011.) Ovakvom definicijom objašnjen je općenito značenje pojma migracije, ali nije pojašnjeno kako migraciju teorijski možemo razlikovati od primjerice običnog putovanja. "Prvi, dakle, pojam mobilnosti implicira fizičko kretanje od jednog do drugog mjesta, što znači promjenu fizičkog područja na stanovitoj razdaljini. Drugi aspekt kretanja kroz prostor ili napuštanja nekog prostora odnosi se na razdaljinu. Ona se često svodi na puki pomak u prostoru mjereno kilometrima, pri čemu se arbitrarno određuje minimalna razdaljina koja se smatra migracijom." (Mesić, 2002.) Osim što migracije određuju broj stanovnika nekog područja, one također imaju i svoj određeni utjecaj u određivanju potencijalne količine rada definirano područja. Prostorno kretanje stanovništva važan je element istraživanja ovog diplomskog rada, a u nastavku ćemo vidjeti kako i na koji način.

Odlazak Hrvatskih građana iz Republike Hrvatske unutar i van granica europskih država, u zadnje je vrijeme tematika koja podosta zauzima mjesto medijskih rasprava, a u svojoj se pozadini događa često, svakodnevno i s raznolikim profilom ljudi. Hrvati nezadovoljni životom koji im se pruža u Republici Hrvatskoj kreću u potragu za nekom drugom životnom prilikom u nekoj drugoj državi. Kao jedno od najčešćih, ako ne i najčešće odredište migranata Republike Hrvatske, svakako ćemo navest Saveznu Republiku Njemačku. Savezna Republika Njemačka i kroz povijest je bila često odredište našeg iseljništva. Počeci naseljavanja Hrvatskih građana u Njemačku sežu još u razdoblje 19. stoljeća. Najveći broj Hrvata u Njemačku je došao 60-ih, odnosno 70-ih godina prošlog stoljeća kada je s Jugoslavijom potpisan ugovor o razmjeni radne snage. U današnjoj Saveznoj Republici Njemačkoj, prema podacima koje je objavilo Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Berlinu¹, živi preko 350 000 Hrvata, a taj trend odlaska Hrvata u Njemačku ne prestaje. Iako su ideje o razvitku samostalne Republike Hrvatske trebale Republiku Hrvatsku učiniti državom pogodnom za život njezinih stanovnika, pošto je s vremenom i dostigla razinu države članice Europske Unije, to nije bilo kako se i očekivalo. Naime s ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju, odselilo se novih

---

¹ <http://de.mvcp.hr/>

200 000 građana, što čini 5 posto stanovništva utvrđenog popisom stanovništva 2011. godine.² Državni zavod za statistiku je u srpnju 2016. godine objavio službene podatke o migracijama i iseljavanju za tu godinu. Prema njihovim podacima u Hrvatsku se 2016. godine doselilo iz inozemstva 13 985 osoba, a u inozemstvo je odselilo 36 436 osoba. Riječ je o negativnom saldu migracije s kojim smo stalno u porastu, a najveći broj odseljenih je broj odseljenih upravo u Saveznu Republiku Njemačku – njih 56,1 posto³. Tijekom 2015. godine, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, broj iseljenih u Njemačku je 12 264 građana, a paralelno s tim Njemački statistički zavod bilježi dolazak 57 412 hrvatska građana. Rezultati su neusklađeni, a broj iseljenih je samim time zasigurno veći od statističkih podataka. Iako je uobičajena pojava da se rezultati dvaju statističkih zavoda ne poklapaju zbog više različitih razloga, ipak smo odlučili provesti istraživanje o procesu migracije jer na koje god rezultate da se oslonimo činjenica je da ljudi prema Njemačkoj zaista migriraju. Istraživanjem smo pokušali iz društvenog aspekta sagledati poneke potencijalne razloge i uzroke navedenih aktualnih migracija te utvrditi utječu li i na koji način migrantske mreže na aktualne migracije Hrvata u Njemačku.

2. POLAZIŠTA I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

2.1. Teorijski koncept istraživanja

Migracijama je potrebno pristupiti multidisciplinarno kako bi se ojačala svijest o postojanosti ljudske slobode i ljudskim pravima te kako bi ih se sagledalo iz svih perspektiva koje su im ujedno i uzrok, proučavajući ju i na mikrosocijalnoj, ali svakako i na makrosocijalnoj razini. U tom smjeru teorijski okvir rada bazirat će se prema knjizi profesora Mesića "Međunarodne migracije, tokovi i teorije". Migracije nisu samo čin, već i proces koji je objašnjen kroz razne oblike društveno-strukturalnih preduvjeta, posljedica migriranja te također donošenja odluka o migriranju. Republika Hrvatska je danas, unatoč određenim problemima, daleko razvijenija nego što je to bila prije 20 godina, a ljudi svejedno i dalje odlučuju na način na koji su odlučivali i prije s idejom da je "gore uvijek bolje". Sukladno tome, u početku smo smatrali da se migracije prema Njemačkoj mogu objasniti teorijom potiskivanja-privlačenja. "Privlačni faktori svakako su bolje ekonomske mogućnosti u drugoj sredini, stjecanje bolje naobrazbe i bolji uvjeti rada, bolji životni uvjeti i čist okoliš te odlazak za nekim tko na bilo

---

² https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-02_01_2017.htm

³ https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-02_01_2017.htm

koji način privlači aktera migracija, što dovodi do stvaranja mreža i emigracijskih valova." (Mesić, 2002.) Kao potisne faktore mogli bi smo naglasiti nezadovoljstvo trenutnom i strah od buduće ekonomske situacije u Republici Hrvatskoj, ali to svakako nisu jedini elementi potisnih faktora aktualnih migracija prema Njemačkoj. Takva teorija koja uključuje potisne i privlačne faktore dobra je za odrediti zašto migracijski tokovi prema određenom odredištu uopće počinju, ali nije u potpunosti korisna za objasniti zašto dolazi do porasta istih te zašto se ljudi odlučuju baš na migraciju prema Saveznoj Republici Njemačkoj. Važnu ulogu u objašnjenju porasta migracijskog toka ima difuzija (protok) informacija o stvarnim migracijama, uspješnim migrantima te postojećim šansama koje su ostvarive na tržištu rada države Njemačke. Parafrazirajući profesora Mesića, možemo reći kako informacije koje se prenose preko kontakt osoba (povratnici, mediji i tome slične skupine) imaju veliku ulogu u donošenju odluka o odlasku iz svoje domovine onima koji planiraju migraciju. Posljedica povijesno-kulturnih veza je strukturna pravilnost europskih migracija, a neki oblici veza već su lagano prerasle u tradiciju, tvrdi profesor Mesić, a primjer toga svakako je hrvatska migracija u Njemačku. Razmatrajući takvo teorijsko gledište, možemo krenuti s pretpostavkom da je do povećanog migracijskog toka prema Njemačkoj zaista došlo zbog migrantskih mreža (objašnjenih teorijom migrantskih mreža), a u ovom ćemo istraživanju ispitati da li je to zaista tako. Jesu li povratnici, migranti koji su odselili nekad prije, zaista dijelili svoja iskustva o migriranju što je bio poticaj da i potencijalni migranti imaju želju migrirati? Povijesne, kulturne i jezične povezanosti Hrvatske i Njemačke ujedno i odlučuju o tome koje se informacije prenose preko kontakt osoba. "Mrežne veze čine oblik društvenog kapitala na koji se ljudi mogu osloniti u potrazi za vanjskim zaposlenjem." (Mesić, 2002.)

Neke od dosadašnjih istraživanja na temu odlaska građana Republike Hrvatske u Saveznu Republiku Njemačku pronašli smo u zborniku pod nazivom "Hrvatsko iseljništvo i domovina: razvojne perspektive" objavljenog u lipnju 2014. godine kao 44. knjigu Biblioteke Zbornika Instituta Ivo Pilar. Jedan od tekstova tog zbornika nosi naziv "Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit': promjenjive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskih ekonomskim migrantima u Njemačkoj" pod autorstvom znanstvene savjetnice gospođe Jasne Čapo. Naime autorica je u svojem istraživanju ispitala zašto prva generacija hrvatskih ekonomskih migranata u Njemačkoj desetljećima odgađa povratak u svoj dom, odnosno domovinu, da bi ga na kraju eventualno samo djelomično ostvarili kao transnacionalan način življenja između dvije lokacije. Jedna lokacija je njihova domovina Republika Hrvatska, mjesto gdje su odrasli i/ili proveli dobar dio života, a druga lokacija je daleka Njemačka gdje su proveli veći dio radnog života. Kao zaključak tog istraživanja doneseno je sljedeće: "Povratak više nije

čin definitivnog, jednosmjernog kretanja nego zadobiva oblike 'kretanja amo-tamo' između dvaju mjesta u dvije zemlje. Usvajajući takav alternirajući modus življenja, migranti i nadalje prakticiraju bifokalnost i bilokalizam koje su razvili tijekom radnoga vijeka, stvarajući prostor 'između', međudržavni translokalni prostor ili, kako se uobičajilo govoriti, transnacionalni prostor. Povratak dakle za njih danas znači nastavak cirkuliranja u transnacionalnom prostoru, između te u Njemačkoj i Hrvatskoj." (Čapo, 2014.) Kako bi smo provjerili točnost i ispravnost takvih zaključka u jednoj od naših hipoteza pokušati ćemo potvrditi planove budućih migranta i samim time provjeriti da li je stav o ostanku u Njemačkoj usađen već i prije samoga polaska za nju i to upravo iz tog razloga jer su neke od prvih generacija migranata (potencijalni subjekti koji dijele informacije o migraciji i stvaraju migrantsku mrežu) prema gore navedenom istraživanju tako postupili. Analiza takvih odgovora mogla bi biti pokazatelj pozitivnog/negativnog stava koji vlada među potencijalnim budućim migrantima o samom procesu migriranja. Osim istraživanja stavova o migraciji, analiza bi nam mogla pomoći i oko saznanja o segmentu trajanja migracija, odnosno može nam pomoći spoznati naum naših sudionika o trajnoj ili privremenoj migraciji. Potencijalno je također i saznati da li još uvijek postoji princip cirkuliranja u transnacionalnom prostoru kako ga navodi i objašnjava autorica Čapo.

Osim teksta znanstvene savjetnice Čapo, zanimljivo je i obratiti pozornosti na tekst Sveučilišne profesorice Jadranke Gvozdanović. Tekst nosi naziv "Mladi u Njemačkoj" i govori o mladim ljudima čiji su roditelji doselili u Njemačku u ponekim slučajevima čak i prije njihova rođenja te o njihovoj adaptaciji u životu u Njemačkoj pošto im roditelji na neki način vuku hrvatsku kulturu. Prema njenom tekstu mladi Hrvati govornici su dva jezika, ali im se njemački jezik smatra osnovnim jezikom. "U kontekstu Njemačke, po naturalizaciji i s njemačkom putovnicom, oni ipak nisu Nijemci. Smatraju se više Hrvatima nego Nijemcima. Oni daju primjer transnacionalizma u tom smislu da pripadaju i Hrvatskoj i Njemačkoj. Naime, ekonomski migranti iz prve generacije u Njemačkoj živjeli su doduše transnacionalno radeći u Njemačkoj s ciljem povratka u Hrvatsku, ali u smislu kulture orijentirali su se isključivo na Hrvatsku i nisu sudjelovali u njemačkoj kulturi." (Gvozdanović, 2014.) U tom smislu, možemo zaključiti parafrazirajući profesoricu Gvozdanović, da ekonomski migranti prve generacije ne odgovaraju definiciji transnacionalnog kulturalizma kojom je Hannerz (1996: 106) karakterizirao intelektualce koji žive istovremeno u više kultura. Međutim, kako je to bio slučaj prve generacije migranata prema Njemačkoj, provjeriti ćemo kakva je situacija danas među današnjim potencijalnim migrantima, da li teorijski pripadaju istoj vrsti zaključka oko

održavanja i očuvanja njihove hrvatske kulture ili se pak potpuno spremaju na kulturnu preobrazbu zajedno s promjenom svojeg prebivališta.

Zaključno s našom teorijskom podlogom, odlučili smo obratiti pozornost i na još jedan tekst koji pripada istom zborniku. Taj tekst nosi naziv "Migration activity from Croatia to Germany and return tendencies – an account of recent developments" dok autorstvo teksta pripada višoj znanstvenoj suradnici Caroline Horstein Tomić. U tom je tekstu važan naglasak usmjeren na ona zapažanja koja su dovela do zaključka da podizanje životnog standarda u Hrvatskoj može dodatno smanjiti migraciju radnih snaga, ali pod uvjetom da razina radnih mogućnosti krene u porast zajedno s razinom obrazovanog stanovništva jer se po zaključku Horstein Tomić značajno sele oni koji su visoko obrazovani, a njihova remigracija je potrebna, ako ne i ključna. Cijeli je zbornik napisan u svrhu analize hrvatskog iseljništva, a nama će pomoći u svrhu analize potencijalnog hrvatskog iseljništva.

2.2. Hipoteze istraživanja

Ovo istraživanje sastoji se od sljedećih četiri hipoteza:

Hipoteza 1: Migrantske mreže utječu na aktualnu migraciju ljudi iz Hrvatske u Njemačku.

Hipoteza 2: Migrantske mreže najveći utjecaj imaju u nalaženju zaposlenja u Njemačkoj.

Hipoteza 3: Ljudi koji planiraju napustiti Hrvatsku nemaju namjeru ostati u Njemačkoj zauvijek.

Hipoteza 4: Glavni aktualan razlog migracije prema Njemačkoj je nezaposlenost ljudi u Hrvatskoj.

Obrazloženje i ekspliciranje izloženih hipoteza poprilično je jednostavno. Kako se istraživanje radilo metodom polustrukturiranog intervjua (detaljnije o tome u odlomku "Metodologija istraživanja") svaka hipoteza ispitana je jednim skupom pitanja. Sudioniku istraživanja neće se govoriti o teorijskoj podlozi istraživanja nit će ga se upoznavati s pojmom migrantskih mreža. Prvi skup pitanja osmišljen je tako da njegovi odgovori odnosno rezultati mogu detaljno doprinosti sudu naše prve hipoteze. Rezultati prvog skupa pitanja moći će konkretnije zaključiti govorimo li u ovim migracijama prema Njemačkoj o utjecaju migrantskih mreža, kako nam to i teorijska podloga tvrdi. Već druga hipoteza vuče za sobom zaključke prve hipoteze. Dogodi li se da istraživanje pokaže da migrantske mreže nisu jedan od utjecaja na aktualne migracije prema Njemačkoj, drugu će hipotezu bit teško dokazati jer će onda neki drugi faktori imat utjecaja u pronalaženju zaposlenja u Republici Njemačkoj, a upitno je

možemo li to saznati ovim skupom pitanja namijenjenih za dokazivanje druge hipoteze. Kroz istraživanje ćemo pratiti rezultate i vidjeti hoćemo li obje, relativno povezane hipoteze, uspjeti potvrditi ili ne. U trećoj hipotezi rezultati bi trebali biti itekako korisni za daljnje znanstvene svrhe. Kako sam već navela, ovo je istraživanje izuzetno dobra nadopuna svim preostalim sociološko-demografskim istraživanjima jer će rezultati tumačenja ove hipoteze pokazati imaju li migranti plan ili ideju o tome koliko planiraju ostajati u Njemačkoj te postoji li mogućnost da u Njemačkoj ostanu trajno. Četvrta hipoteza, ona čiji je ishod možda čak i najviše predvidljiv te skup pitanja koji smo o njoj namijenili, će nam osim informacije o utjecaju ekonomskih faktora, konkretno faktora nezaposlenosti na aktualnu migraciju, omogućiti i neke detalje kako potencijalni migranti gledaju na ekonomsku situaciju u Republici Hrvatskoj, kako su se eventualno s njom nosili do sada i koliko su upoznati s ekonomskom situacijom Savezne Republike Njemačke.

3. CILJEVI I SVRHA ISTRAŽIVANJA

U samom istraživanju postavljeno je nekoliko hipoteza, koje ćemo uz pomoć naših sudionika, potvrditi ili odbaciti i sukladno tome znati na kojim elementima je bitno poraditi kako bi taj trend odlaska Hrvata u Njemačku, barem djelomično, mogao biti smanjen. Činjenica je da smanjiti migracije nije nešto izvedivo preko noći niti se može riješiti nekakvim jednostavnim metodama. Ovakvo istraživanje može, prije svega, doprinijeti razvoju strategije kako na efikasan način utjecat na migracije i zadržat naše ljude na našem prostoru. Uzevši u obzir da sadržaji hipoteza koje ispituje u istraživanju nisu jedini segmenti migriranja naših ljudi, a možda nisu ni ključni, za sada ćemo ih prihvatiti u obliku pretpostavke. Teorijska podloga o ulogama migrantskih mreža temelj je istraživanja kojim se vodimo kroz cijelo istraživanje. Pretpostavka je da sadržaji hipoteza i rezultati istraživanja mogu biti jedan od prvih koraka k tome da se vide, spoznaju i naglase faktori potencijalnih migracija koje istražujemo te da mogu biti korisni da se uvidi imaju li migranti ikakav plan, ideju ili želju ostajat u Njemačkoj trajno ili privremeno. Samim time, istraživanje je korisno jer nas potencijalno može usmjeriti na to o kakvim se migracijama ovdje radi. Rezultati ovog istraživanja bi mogli koristiti drugim znanstvenicima ili analitičarima koji rade na poboljšanju demografske slike Republike Hrvatske, a imaju uvide i u druga istraživanja o migracijama, istraživanja o prirodnom prirastu, fertilitetu, dubokoj starosti ukupne populacije i tome sličnih područja koja se međusobno nadopunjuju.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Pošto je riječ o istraživačkom radu, metodom polustrukturiranog intervjua ispitali smo prigodan uzorak ljudi koji u sljedećih šest mjeseci planiraju migrirati iz Hrvatske u Njemačku. Sudionici istraživanja regrutirani su na Facebook grupi "Idemo u Njemačku". Prvi korak ovog procesa bilo je kontaktiranje administratora grupe. Njemu smo putem privatne poruke objasnili da grupa neće bit korištena za svrhu za koju je kreirana, ali da su nam namjere isključivo istraživačke. Objasnili smo mu o kakvom je istraživanju riječ te smo naglasili da bi smo voljeli nakon njegovog odobrenja statusom u grupi informirati članove o svome naumu kako bi svi bili pomalo upućeni. Nakon par dana, administrator grupe nije nam se odazvao pa samim time nismo dobili mogućnost da u grupu stavimo status o našem istraživačkom pothvatu. Pretpostavka je da mu je poruke otišla u spam ili neki drugi potencijalni folder u kojeg se ne ulazi automatski, već se njega mora ciljano posjetiti bez da Facebook pošalje obavijest da u njemu ima poruka. Uzevši u obzir da postoji rizik da nam se administrator ne odazove ili da ne pristane na korištenje grupe u istraživačke svrhe, svedjedno se možemo poslužiti onim podacima grupe koji su javno dostupni svima neovisno jeste li ili ne član određene grupe. U našem je slučaju taj tip javne informacije broj i popis svih članova grupe. U tom smo slučaju kontaktirali članove jednog po jednog sve dok ih nismo pronašli minimalno deset koji zadovoljavaju potrebne uvjete i koji su voljni u istraživanju i sudjelovat. Otežana okolnost bila je činjenica da nisu svi članovi te grupe oni koji planiraju u sljedećih šest mjeseci svoju migraciju prema Njemačkoj pa je veličina uzorka procijenjena na minimalno deset intervjua. Minimalan broj intervjua, osim činjenice da nisu svi migranti s planom migriranja unutar šest mjeseci, odlučan je i također zbog toga što smo predvidjeli mogućnost da administrator neće pristati da se grupa koristi u istraživačke svrhe i u tome slučaju je bilo potrebno puno više vremena i kapaciteta za pronalazak sudionika odgovarajućeg profila, a svakako možemo reći da smo vremenom i kapacitetima bili ograničeni. Kako bi bio podosta dugotrajan proces kontaktirati osobu po osobu i tražiti odgovarajući profil osobe, malo smo si pomogli njihovim, također javno dostupnim objavama gdje se moglo naslutiti da planiraju migraciju u onom terminu koji je nama potreban. S vremenom je postajalo i jednostavnije jer su ljudi jedni drugima bili preporuke i onda su nas uputili na još neke svoje prijatelje ili poznanike članove grupe "Idemo u Njemačku" koji također

planiraju odseliti u sljedećih šest mjeseci. Našim potencijalnim sudionicima najprije smo poslali privatnu facebook poruku čiji sadržaj se može pronaći u prilogu diplomskog rada.

Kada nam je osoba na takvu privatnu poruku odgovorila potvrdnim odgovorom, odnosno kada je osoba pristala sudjelovati u našem istraživanju, zamolili smo ju da nam udijeli svoj e-mail kako bi putem njega dobila primjerak informativnog pristanka. U informativnom pristanku bilo je moguće dobiti uvid u naslov istraživanja, ime istraživačice, kratkog opisa teme istraživanja, opisa procesa istraživanja, informacije o mogućim rizicima i dobicima ovog istraživanja, pravo na odbijanje i odustajanje od istraživanja te u konačnici informacije o povjerljivosti samoga istraživanja. Na kraju informativnog pristanka nalazila se izjava koja također stoji u prilogu ovog rada. Nju smo snimili kao dio autorizacije i pristanka na intervju i to neposredno prije početka samoga intervjua. Po primitku informativnog pristanka, nakon što je osoba pristala biti sudionikom istraživanja, dogovorili smo termin intervjua s tim sudionikom. Intervjui su se uglavnom održavali putem Skype-a ili neke druge društvene mreže koja je imala mogućnost glasovnog ili video poziva kako bi se sudionicima maksimalno olakšali pristupi samome istraživanju. Oni su u tom slučaju intervjuu mogli pristupiti iz svog doma ili nekog drugog, njima najugodnijeg, okruženja. Za potrebe analize podataka, intervjui su bili snimani kroz aplikaciju ili uređaja preko kojega se intervju vodio. Tek je jedna osoba bila izrazito zainteresirana da se intervju održi metodom lice u lice. Svi su dobiveni podaci bili pohranjeni i transkriptirani na sigurno mjesto pod šifrom koju je nemoguće povezati sa stvarnim sudionikom istraživanja ili njihovim identitetom. Nitko osim istraživačice nije imao pristup tim podacima u njihovom izvornom obliku, a jedino su mentoru istraživanja, po potrebi, dostupni na uvid anonimizirani transkripti.

Polustrukturirani intervju odvijao se kroz četiri skupine pitanja. Trajanje intervjua planiralo se do 30 minuta po intervjuu, ali izuzev intervjua održanog uživo svi ostali trajali su kraće (10-20 minuta) jer su ljudi, iako su bili voljni razgovarat, bili dosta jasni, kratki i izravni s odgovorima bez puno okolišanja, ali i pomalo ograničeni vremenom. Svaka skupina pitanja bila je usmjerena na analizu jedne od četiri ključnih hipoteza. Pitanja su bila postavljena jednostavno kako bi se jednostavnije i točnije mogli analizirati odgovori, ali su također bila pitanja otvorenog tipa kako bi se dobilo više opširnosti i više detalja.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za kvalitativno istraživanje, barem trenutno za onaj dio proveden u praksi, možemo reći da je odrađeno uspješno. U dvadeset dana, uzevši u obzir vrijeme uloženo u potražnju sudionika odgovarajućeg profila, prikupili smo deset sudionika koji su pristupili polustrukturiranom intervjuu u kojem su iznosili svoje stavove o svojoj potencijalnoj migraciji. Devet sudionika intervjuu je pristupilo online varijantom video poziva preko Skype-a ili Facebook-a, a tek je jedan sudionik inzistirao i bio voljan da se intervju održi metodom lice u lice. Svi sudionici podijelili su sa mnom informaciju o svojim godinama. Njihove godine kreću se u intervalu od 23 do 33 godina starosti, osim jednog ispitanika koji je napunio 50 godina. Što se tiče njihove trenutne ekonomske situacije u Republici Hrvatskoj, njih devet kaže kako su trenutno zaposleni ovdje, a tek jedna osoba kaže da nije zaposlena.

U uvodnoj skupini pitanja koja su se smatrala pitanjima za zagrijavanje, zamolili smo naše sudionike da nam objasne zašto jesu ili nisu zadovoljni svojim životom u Republici Hrvatskoj. Odgovori su poprilično drugačiji. Zanimljiva činjenica je da čak pet od deset sudionika, što je točno polovina sudionika, navodi da jesu, barem na neki način, zadovoljni životom koji im se pruža u našoj državi:

" Više - manje jesam, nisam baš zadovoljan ekonomskim uvjetima, zadovoljan sam jer je mirno i sigurno, za mene i to igra nekakvu ulogu. " (sudionik 1)

" Zadovoljna jesam i nisam, imamo sve što je potrebno za normalan život, imam se čime hraniti i imam krov nad glavom, ali nemam primjerice dobru financijsku stabilnost. Imam zdrave roditelje i zdravu obitelj, to me recimo isto čini zadovoljnom. " (sudionik 2)

" Trenutno sam zadovoljna svojim životom u Hrvatskoj. Budući da sam tek nedavno završila faks, a posao koji trenutno radim prvi mi je ozbiljniji posao do sada. Nisam se još našla u nekoj nezahvalnoj ili nezavidnoj poslovnoj situaciji, ali svakako bi u budućnosti volje istražiti svoje opcije "preko granice", a prilika se slučajno evo pružila već sada za tu ludu Njemačku. Vjerujem da što se moje struke tiče postoji i puno opcija u Hrvatskoj, ali eto, želim, igrom slučaja, pokušati najprije vani. " (sudionik 9)

Nakon pitanja o zadovoljstvu života kojeg vode u svojoj državi, upitali smo i o statusu obrazovanja. Kako su zadovoljni i mogu li opisati čime jesu ili nisu zadovoljni na temu svoga obrazovanja, uslijedilo je kao nastavak razgovora. Devet od deset sudionika navodi kako su

izrazito zadovoljni svojim usmjerenjem i stupnjem obrazovanja. Jedan navodi kako je zadovoljan svojim statusom obrazovanja, ali ne u potpunosti.

" Postigao sam obrazovanje koje sam planirao, ali nisam u potpunosti zadovoljan. Naš obrazovni sustav je „outdated“. Praksa ne postoji. Planiram se dodatno obrazovati u Njemačkoj. " (sudionik 3)

Sedam od deset sudionika ima završeni preddiplomski studij u onoj struci za koju se opredijelio. Istih tih sedam nastavilo je dalje te upisalo diplomski studij kao nastavak svojeg obrazovanja. Jedan dio tih sudionika završio je i taj diplomski studij, a preostali planiraju završiti do kraja akademske godine. Troje sudionika, iako nisu završili nikakav visokoobrazovan stupanj, navode da su ipak zadovoljni svojim srednjoškolskim stupnjem obrazovanja. Iako više od polovine ljudi tvrde da su, barem djelomično, zadovoljni svojim životom u Republici Hrvatskoj te također tvrde da su zadovoljni svojom raznim obrazovanja i da se razvijaju u pravom smjeru, ipak, postoje stvari koje bi oni htjeli u državi mijenjati. Glavna stvar promjene koji oni u našem razgovoru s njima navode je promjena u samome tržištu rada kojem su izloženi i u kojem nailaze na raznorazne probleme kao što su nedovoljna plaća, prvostupanjska diploma kao nedovoljno cijenjena, strukovna srednja škola kao nedovoljno cijenjena, poslovi koji se dobivaju preko veze i tome slični argumenti.

" Zadovoljna sam sa svojim statusom obrazovanja, opet bi odabrala isti put, samo možda u drugoj državi. Hrvatska likovna scena, što je ujedno i moja struka, je puna nepotizma i teško se progurati i stvoriti ime bez ičije pomoći. " (sudionik 2)

" Nisam zadovoljan s trenutnom situacijom obrazovanja, ali ne zbog sebe, ja poštujem svoju diplomu. Mene uzrujava jer se postupno s godinama kod nas prestaje vrednovati trogodišnji studij i traži se petogodišnje obrazovanje, a da ne pričam o tome da s četverogodišnjom strukovnom školom mladi ljudi neće moći uopće pronaći posao koji će im donositi prihode za, moram tako naglasiti, pristojan život. " (sudionik 4)

" Zadovoljna sam statusom koji sam do sad stekla i onim koji ću steći kada završim studij, ali nisam zadovoljna kvalitetom studija. Mislim da se diploma mog fakulteta više cijeni u stranim državama nego u Hrvatskoj. " (sudionik 5)

" Nakon završene srednje škole počela sam raditi sezonski posao i više se nisam vratila dalje školovat. Nikad nisam imala dobro plaćen posao, uvijek je to bilo krpanje kraja s krajem. " (sudionik 6)

Na pitanje imaju li iskustva rada u svojoj struci i jesu li time zadovoljni, odgovori su bili šaroliki. Nema zapravo puno sličnih segmenata njihovih odgovora. Svaki odgovor je nekako individualan, jedan dio sudionika još radi preko studentskog ugovora, a drugi imaju ugovor za stalni radni odnos, neki u svojoj struci, neki ne, uglavnom su zaposleni, izuzev jednog sudionika koji se, kako sam već navela u početku, izjasnio da nije zaposlen.

Sljedeći skup pitanja lagano nas uvodi u zanimljiv, nama bitan, dio intervjua. Pitanje s kojim smo započeli pričati o samoj migraciji glasilo je: Na društvenoj mreži Facebook ste napisali da planirate migraciju prema Njemačkoj, da li je to istina? Koliko dugo o tome razmišljate? Zašto? Odakle Vam ideja o takvom pothvatu? Planirate li migrirati sami ili u društvu prijatelja, bližnjih ili poznanika? - zatim su uslijedili odgovori naših sudionika. Sedam sudionika planira migrirati u društvu nekoga iz svoje obitelji, partnera ili partnerice, ako ne i cijele obitelji. Tri sudionika planiraju migrirati sami za sebe, bez društva. Jedan sudionik je odlučio to napraviti jer ga u Njemačkoj čeka djevojka koja u Njemačkoj stanuje već neko vrijeme, drugi sudionik je to odlučio jer odlazi za svojim bratom, a treći sudionik migrira potpuno samostalno.

" Da, istina je da želim i planiram migrirati u Njemačku. Već duže vrijeme o tome razmišljam, možda kojih godinu i pol. Imam prijatelje koji žive u Njemačkoj i preporodili su se. Posao koji rade je isti kao i ja ovdje, imaju više slobodnog vremena i bolje su plaćeni, poštuju se obitelj. Planiramo otputovati kao obitelj. Suprug, dvoje djece i ja. " (sudionik 10)

" Planiram otići sama. Nedavno mi je otišao brat, a roditelji sada tjeraju i mene. Brat mi priča o životu u Njemačkoj koji je kao da se svako jutro budite uz sunce na prozoru. Upoznao je velik broj Hrvata s kojima se tamo druži, a sada tamo iščekuje i mene. On radi kao automehaničar, a vani je to znate... zapravo cijenjeno zanimanje. Ja sam po struci trgovac, možda mi to neće bit baš pametno radit u Njemačkoj jer njemački ne znam beknut, al' i da perem suđe bit će okej za početak jer sam čula da je plaća bolja nego meni trenutno. " (sudionik 8)

" Planiram migraciju i tražim posao, kada postavim benefite i minuse i dalje je zbog ekonomskog potencijala Njemačka jako dobar izbor, osim što bih stekao dodatno radno iskustvo u stranoj zemlji i primanja su daleko prihvatljivija od trenutnog stanja u Republici našoj Hrvatskoj. Planiram migrirati sa djevojkom koja živi u Njemačkoj stoga je i sam start puno bolji jer me ona gore čeka i neću biti sam. " (sudionik 1)

" *Da, to je istina. Razmišljam o tome od svoje srednje, točno pred kraj 4. razreda. Razlog tomu je taj što je dosta mojih poznanika otišlo i evo nakon par godina se dobro osamostalilo. Kako završavam tehnički fakultet koji je jako tražen u tim krajevima u koje planiram otići, još je i dosta veća zarada u usporedbi s našim plaćama u Hrvatskoj. Upravo je to jedan od pokretača za van. Planiram migrirati sa svojom djevojkom, koja me podržava u svakom pothvatu i također imamo slična razmišljanja u pogledu prema van. "* (sudionik 7)

" *O tome razmišljam već neko vrijeme, godinu do dvije. Na razmišljanje o tome definitivno me potaknula situacija u državi, slabo plaćeni poslovi kod nas, teško zaposlenje mladih. Kod nas se ne cijene dovoljno mladi ljudi koji su se školovali za svoju struku i žele raditi u struci. U principu planiram migrirati u društvu svojeg dečka. "* (sudionik 5)

Kako su se malo po malo nizali odgovori o tome što ih je na migraciju potaknulo i s kime bi eventualno migrirali, zanimalo nas je postoje li nekakvi posrednici koji su im dali vjetar u leđa u toj odluci da uopće požele migrirati. Jesu li tome doprinosili ljudi koji su već otputovali, koji su dijeleći svoja iskustva omogućili im bolju informiranost o životu u zapadnoj zemlji, jesu li među tim ljudima neki njihovi prijatelji, neka rodbina ili je tu riječ o povratnicima koji su govorili o svome životu u Njemačkoj? Ako odgovor nije bio nešto od navedenog, svejedno smo pokušali istražiti postoji li neka druga vrsta posredovanja (mediji, neki drugi oblik kontakt osoba) koji su dijeleći svoje dojmove doprinosili potencijalnom migrantu da se odluči na migraciju. Odgovori su bili relativno slični. Ljudi poznaju ljude s iskustvom migriranja prema Njemačkoj te se tim putem o tome i informiraju. Najmanje utjecaj na donošenje odluke imali su mediji, najveći utjecaj imalo je iskustvo rodbine i prijatelja.

" *Imam prijatelje koji su napustili lijepu našu prije par godina. Radili su ovdje kod nas, imali dobre plaće. Onda su ostali bez posla, a imali su kredit, uz kredit i druge troškove života. Nisu vidjeli drugog izlaza nego da se upute u Njemačku. Kroz neko vrijeme kredit su otplatili, vratili dugove. Sredili su si život i doslovno su puni pozitivnog iskustva. "* (sudionik 10)

" *Imam prijatelja koji radi u tamo, blizu Münchena, jel. Dobro mu je, dobiva plaću i ima smještaj. Doduše smještaj u najmu, ali šta će kupovat stan. Ovako mu je samo zarada veća i više u njoj može uživati. "* (sudionik 3)

" *Nitko nije utjecao na moju odluku osim okoline u kojoj sam se nalazila. Jedino što sam čula od brata koji je već 2 godine vani, da su veće prilike za zaposlenje bez obzira na jezik i struku. "* (sudionik 2)

Kriteriji biranja vjerodostojnijih izvora uglavnom su normalne logičke prirode. Ljudi provjeravaju jednu informaciju u više izvora, raspituju se, informiraju.

" Korištenjem logike i dodatnim provjerama,, sposoban sam samostalno istražiti informaciju i biti skroz siguran je li nešto zbilja tako ili nije. Neki izvori su ciljano pisani kako bi privukli naivne ljude, neke firme i ne postoje, a po mnogim grupama se uporno događaju prevare što je vrlo dobar znak da nešto ne odgovara. Također poslovice „predobro je da bi bilo istinito“ igra veliku ulogu pri validaciji informacija. Dosta vjerujem poznanicima s iskustvom života vani, oni znaju puno toga iz prve ruke. " (sudionik 1)

Vjeruju svojim poznanicima, rodbini ili prijateljima, a najbolje čak ispadne kada im neki treći izvor potvrdi informaciju kakvu već posjeduju. Svi su sudionici tražili informacije putem facebook grupe "Idemo u Njemačku", ali nitko se nije oslanjao samo na te informacije jer ostavljaju prostor i mogućim prevarama koje se po grupi pišu. Mediji jesu izvor informiranja, ali su nekako dosta manje popularan način informiranja. U medijima se može pronaći šarolike novosti i vijesti o odlasku Hrvata u Njemačku, ali ljudima je to nešto skeptičniji izvor jer se vode logikom "u novinama svašta piše". Uglavnom im je glavni i najvjerodostojniji izvor izravno iskustvo onih koje poznaju, a to se nadopunjuje iskustvima onih koje ne poznaju primjerice u komentiranju i raspravi s drugim članovima facebook grupe "Idemo u Njemačku". Također interesantno je primijetiti kako svi ljudi temeljito analiziraju migracije prema Njemačkoj te se raspituju o nekim stvarima koje se možda naizgled čine manje važne, ali svejedno pokazuju interes da imaju saznanja o tome. Takve informacije čak i nisu dijelili s nama prilikom intervjuiranja, ali su ih ispitivali po grupi i ostavili pisani trag u kojima traže informacije o primjerice u kojim dijelovima Njemačke je moguće uzgajati neke biljke, u kojim dijelovima Njemačke je zabranjeno voziti automobile na dizel goriva i tako neke slične, netipične, možemo čak reći "*fun fact*" informacije.

U drugoj skupini pitanja usmjerili smo se na pitanja o zaposlenju. Najprije nas je zanimalo imaju li naši sudionici ikakvo radno iskustvo za svojeg boravišta u rodnoj zemlji. Svih deset sudionika govore kako imaju radno iskustvo u Republici Hrvatskoj, a jedina im je razlika to što su neki imali priliku steći iskustvo kroz stalni radni odnos gdje im se odrađeni posao gledao kao radni staž uz potpisan ugovor na neodređeno ili ugovor o radu, a neki su ga stekli radeći putem studentskog ugovora. U nastavku smo istražili proučavaju li i koliko često ponudu poslova i tržište rada u Republici Hrvatskoj te isto tako proučavaju li i koliko često ponudu poslova i tržište rada Republike Njemačke. Tražili smo i da nam eventualno objasne što ih sve privlači na onom tržištu rada kojeg aktivnije prate. Osam sudionika aktivno prati tržište rada u

obje države. Jedan sudionik više uopće ne prati ponudu poslova na tržištu rada u Republici Hrvatskoj, a još jedan preostali sudionik koji planira migraciju prema Njemačkoj kaže da nije u aktivnoj potražnji poslova na tržištu rada u državi Njemačkoj, ali tvrdi da je glavni razlog tome saznanje da već ima u planu nekakav posao koji ga gore očekuje.

" *Više me privlači tržišta rada u Njemačkoj pa sukladno tome njihovo tržište više proučavam. Tržište u Hrvatskoj pogledam još tu i tamo, ali sve rjeđe. Više se posvećujem Njemačkoj čisto iz razloga što je ponuda za Hrvate tamo nekako bolja. Ne znam kako se kroz povijest to uspjelo dogoditi ali eto... tu kod nas ste ili teta u Konzumu za minimalac ili teta u Intersparu za još veći minimalac.* " (sudionik 8)

" *Bio sam na burzi i počeli su me slati na prekvalifikacije i tada sam shvatio da posla jednostavno nema i prestao sam gledati oglase za posao u Hrvatskoj.* " (sudionik 4)

" *Dosta često pratim naše portale koji objavljuju oglase za posao, ali ne nalazim baš poslove koji se striktno tiču moje struke. Više su to poslovni vrlo sličnih znanja i vještina koje nudi moja struka, a opet nije isto. Većina tih firmi gdje bi eventualno i bilo mjesta za mene već imaju dovoljno zaposlenih. Moje struke ne treba puno, dovoljno je jedna do dvije osobe unutar firme. U Njemačkoj mi se sada slučajno ukazala prilika, možda i ne bih odlazila da nije ovo uletilo, al eto zbog toga ne tražim ni po Njemačkom tržištu ništa jer već imam nešto u planu.*" (sudionik 9)

U sljedećim smo pitanjima nastavili istraživati o utjecaju migrantskih mreža te da li je on prisutan samo za informiranje migranata ili ima i konkretnu ulogu u pomoći oko potražnje poslova u Njemačkoj. Pitali smo sudionike da li im poznanici, prijatelji ili krug bližnjih ljudi koji su im davali informacije o životu u Njemačkoj mogu pomoći i s pronalaskom posla gore u stranoj zemlji, a ako im ne mogu oni, da li im pomažu neki drugi elementi (portali ili mediji) u pronalasku posla. Također, pitali smo i koliko su time zadovoljni te koliko su takve informacije uspješne za njihovo stvarno i realno zaposlenje u trenutku kada se gore zaista i presele. Mišljenja su podijeljena. Šest sudionika navodi kako im oko pronalaska posla u dalekoj Njemačkoj zaista pomažu njihovi prijatelji, roditelji ili poznanici koji već s tržištem rada u Republici Njemačkoj imaju nekakvog iskustva. Preostala četiri sudionika kažu da im nitko konkretan ne pomaže u samome zaposlenju, već da radna mjesta istražuju sami te se sami za njih i prijavljuju.

" *Imam nekoliko poznanika no nikoga tko bi mi mogao pomoći u potrazi poslova koji su mi interesantni u sektoru koji me zanima.* " (sudionik 1)

" Imam nekolicinu prijatelja koji bi mi mogli pomoći za trenutni smještaj, a za zaposlenje eventualno tu i tamo koja preporuka. Pomažu mi na taj način da preporuča osobu kojoj bi se mogao obratiti za posao, osobu koja već radi u nekoj meni ciljanoj firmi pa mi ta osoba javlja ako bude otvoren natječaj za posao koji tražim. Bližnji koji su otišli, do danas su stekli toliko poznanstva da u svakoj prilici se mogu obratiti nekome za bilo kakvu pomoć i to me jako ohrabruje i bude mi osjećaj da imam oslonac u trenu kada dođem gore. " (sudionik 7)

" Pomaže nam prijatelj koji već godinu dana radi u Njemačkoj i to ne samo u vezi posla, već i po pitanju stanovanja. On u Švabiji radi već godinu dana, a došao je na nagovor prijatelja koji je ovdje već duže i pošto su vozači kamiona za posao se ne brinu jer transport je unosna struka, a u to planiraju uvesti i mog supruga. " (sudionik 6)

" Pa prijatelji mi ne mogu baš pomoć u mojoj struci s potražnjom posla jer su oni u nekoj drugoj branši. Istražujem sve preko interneta i šaljem e-mailove potencijalnim poslodavcima. " (sudionik 3)

Na upit istražuju li ponudu poslova kroz još neke druge oblike informiranja osim putem svojih poznanika i bližeg kruga ljudi, najčešći odgovor su facebook grupe, portali za posao, internetske stranice s namjerom lakšeg povezivanja poslodavca i posloprimca te uglavnom sadržaji dostupni na internetu. Mediji ponovno ne zauzimaju ovdje svoju značajniju ulogu, točnije u ovom se pitanju mediji ne nalaze uopće kao potencijalni odgovor.

Prelazimo na rezultate trećeg skupa pitanja. U trećoj skupini pitanja istražujemo namjere potencijalnih migranata u trenutku kada zaista odu. Zanimalo nas je koliko dugo planiraju ostati u Njemačkoj, da li je to nešto trajno, privremeno ili se to još uopće ne zna. Također, upitali smo i koji su glavni ciljevi koje žele ostvariti u Njemačkoj, da li su ti više različitih ciljeva ili je glavni cilj zarada koja je svima, očito, privlačnija na tržištu koje se nudi van Republike Hrvatske, a ujedno unutar Savezne Republike Njemačke. Povrh svega zanimalo nas je i o čemu ovisi ostanak u Njemačkoj ili eventualni povratak u rodnu zemlju. Naš najstariji sudionik, ujedno i onaj najbliži svojoj mirovini, apsolutno i u potpunosti svjestan kakav ga život čega jednom kada dođe u mirovinu, naglašava da je njegov cilj života u Njemačkoj osigurati si što veću mirovinu jer misli da s onom koju trenutno prema svojim primanjima može imati u Republici Hrvatskoj, ne može pokriti sve troškove s kojima se kao umirovljenik može susrest. Preostali, mlađi sudionici našeg istraživanja, zaista teže, kako smo i pretpostavili, što većim životnim prihodima kako bi imali sve što im je potrebno za normalan, a po mogućnosti čak i nešto luksuzniji život. Teže stabilnosti, teže tome da njihova obitelj u budućnosti ne bude

socijalni slučaj, teže tome da si mogu priuštiti putovanja, da mogu živjeti bez da paze na svaku potrošenu kunu. Sudionici zaista vjeruju da je takav ekonomski stupanj u Njemačkoj moguće dosegnuti s boravkom i radom u toj zapadnoj zemlji.

" Želim gore zaraditi novac i pomoći svojim roditeljima koju su mi pomagali tokom mog cijelog života. Vrijeme je da ja sada ja njima pomažem. Drugi ciljevi su mi putovanja i druženja ulaganja u nekretnine za ostvarivanje dodatne vrijednosti .Znam da vjerojatno očekujete da kažem automobil i stan na prvom mjestu kao što to biva kod ljudi s ovih prostora ali to mi nije imperativ. " (sudionik 4)

" Ciljevi koje želim ostvariti u Njemačkoj je taj da steknem iskustvo rada u inozemstvu, bolje financijske mogućnosti s kojima bih mogao pomoći svojim roditeljima koji su se dosta napatili radeći, pa bi im na neki način uzvratio na taj način. Naravno, tu je i obitelj, koja bi imala veći i kvalitetniji izbor obrazovanja. " (sudionik 7)

Po pitanju trajanja njihove migracije, odnosno da li je riječ o trajnoj, privremenoj ili migraciji za sad još nepoznatog trajanja odgovori su takvi da sedam sudionika govori da još ne znaju ili da još nemaju plan koliko dugo planiraju ostajati u Njemačkoj, a troje ih navodi točan broj godina ili točan period koji imaju u planu provesti gore u Njemačkoj. Nitko se nije izjasnio da u Njemačkoj planira ostati zauvijek, ali su neki svjesni i te mogućnosti. Većina ih se povremeno planira vratiti u Hrvatsku, za potrebe godišnjih odmora, druženja s prijateljima iz Hrvatske i slično.

" Za sada, ah, a nemam plan koliko ćemo ostati, ali nemam ni plan vratit se, zapravo uopće nemam plan, vidjet ću kako će biti kada mi djeca odrastu. " (sudionik 10)

" Trenutno bih ostao neko vrijeme, ne znam koliko točno, no shvaćam da kada bih se naviknuo na taj standard da bi povratak bio teži. Idealno bi bilo tako da radim u Njemačkoj nekoliko godina te se potom vratio u Hrvatsku i otvorio nešto svojeg. " (sudionik 1)

" Za sad planiramo ostati minimalno pet godina. Smatram da je toliko potrebno da se prilagodimo situaciji, jeziku i mjestu u koje ćemo doći. Naravno, tu je i mirovina koja je neusporediva sa hrvatskom. " (sudionik 7)

Posljednja skupina pitanja istražuje utjecaj ekonomskog faktora točnije faktora nezaposlenosti na aktualne migracije naših ispitanika prema Njemačkoj. Provjerili smo utječe li nezaposlenost na odluku o migriranju te da li je on glavni faktor aktualnih migracija ili tu postoje još neki segmenti koji igraju svoju ulogu u cijeloj ovoj priči. Zanimalo nas je primjećuju

li ljudi uopće druge segmente migracije i da li ih privlače još neke stvari pri migriranju u Njemačkoj osim ekonomskog elementa. Nismo izravno navodili koji bi ih segmenti još mogli privući, već smo pokušali spontano od njih saznati što ih još privlači u Njemačkoj osim zahvalnog tržišta rada. Neki su stvarno proučavali kulturu i jezik i pokazali veliki interes za učenje i prihvaćanje iste, manji dio njih je bio zabrinut da će u Njemačkoj zauvijek biti stranci s Balkana, a sumirajući njihove odgovore osam od deset sudionika navodi kako ekonomski faktor nezaposlenosti nije glavni razlog njihove migracije, dok preostalo dvoje sudionika kaže da je dobra zarada kojoj se gore nadaju ključna za njihovo migriranje. Ovo su neki od zanimljivih odgovora koje smo dobili.

" Država je multikulturalna što ima svojih čari, a treba uzeti u obzir i dobru hranu te vrlo veliki potencijal za jeftinija i bolje povezana putovanja što za Europsku Uniju, što za ostatak svijeta. Definitivno mislim da bolja plaća nije jedini razlog zašto sam se odlučio preseliti. " (sudionik 1)

" Mislim da je život u stranoj državi velik izazov i vjerujem čak u sklapanje novih prijateljstva i poznanstva. " (sudionik 2)

" Privlači me način provođenja politike, raznovrsnost ljudi, kvaliteta pristupa države samom čovjeku pa čak i jezik... Njemačka je dobro mjesto za razvijanje samog sebe i nekakvih novih vlastitih početaka. " (sudionik 9)

" Isključivo ekonomski uvjeti. Kulturu, socijalni život i neke druge elemente ne poznajem. Znam da se brat druži isto s Hrvatima koji su migrirali, al' to je opet održavanje neke balkanske kulture u internom društvu. " (sudionik 8)

Pred kraj intervjua, upitali smo ih još kako se nose s time da u Hrvatskoj iza sebe ostavljaju praktički cijelu svoju prošlost, na neki način, cijelu svoju priču. Zanimalo nas je što bi im najviše moglo nedostajati, od čega se nikako ne planiraju trajno oprostiti i da li im je to što mijenjaju kulturnu sredinu barem nekakav oblik emotivne barijere u cijelom ovom procesu.

" Siguran sam da će mi faliti domovina, obitelj i prijatelji, ali mislim da kada se u tom trenutku razmišlja mozgom, a ne srcem da bi svakako presudio odlazak i da bi bilo teško u početku, ali kasnije se lagano naviknemo na one kratke trenutke kada se vidimo uživo, a do tih trenutaka vrijeme kratimo skype ili facebook razgovorom. " (sudionik 4)

" A ne znam kako ću bez prijatelja i djevojke. Možda će mi najviše faliti otvorenost našeg naroda. Ništa drugo ne vidim kao neobično ili teško za podnijet u Njemačkoj, a svakako se

planiram vraćat u Hrvatsku kada god će to biti moguće. Neka slavlja i slično bi bilo šteta propuštati. " (sudionik 3)

" Mislim da mi od hrvatske kulture neće puno nedostajati jer si kulturne sadržaje kao što su kino, kazalište i koncerti nismo mogli priuštiti u Hrvatskoj. Godišnje odmori planiramo provoditi u Hrvatskoj pa samim time ćemo održavati odnose s Hrvatskom. " (sudionik 6)

Intervju je završen s pitanjem da li postoji možda nekakvo pitanje koje njih zanima, a da se tiče istraživanja ili možda ove tematike. Ljudi su još malo nadodali neka svoja gledišta po toj temi koja su, više manje, istog sadržaja kao ono što smo kroz istraživanje prošli, ali uz eventualno korištenje nekih drugih opisnih elemenata. Dosta su ponavljali svoje misli na više različitih načina. Nekoliko njih je čak tražilo da im ponovno potvrdimo da je istraživanje anonimno i da ovo neće biti na televiziji. To smo naravno dodatno potvrdili.

5. RASPRAVA

Nakon što smo iznijeli, citatima nadopunili, dobivene rezultate istraživanja, sada slijedi tumačenje, interpretacija i kontekstualizacija istih. U prvom djelu intervjua saznali smo ono osnovno. Sznali smo generalni stav naših sudionika o njihovom životu u Republici Hrvatskoj. Pet od deset sudionika izjasnilo da su zadovoljni, a preostali da su barem na neki način zadovoljni životom kojeg ovdje žive. Devet od deset sudionika su izrazito zadovoljni svojim statusom obrazovanja, a tek jedan navodi kako je zadovoljan, ali ne u potpunosti. Devet od deset sudionika ima posao koji mu donosi nekakve životne prihode, tek jedan sudionik govori da trenutno nema posao. Razmišljajući o dobivenim rezultatima možemo reći da je zadovoljstvo životom u Republici Hrvatskoj obrnuto proporcionalno željom da se migrira. Točnije, promatrajući njihove odgovore više od polovine njih se u mnogim ispitanim segmentima bili zadovoljni svojim statusom, a u nekim testiranim segmentima je ta količina bila čak i daleko više od polovine, omjera devet naprema jedan u kontekstu zadovoljnih naspram nezadovoljnih i to u korist zadovoljnih sudionika (na primjeru zadovoljstva statusom obrazovanja). Gledajući takav prikaz naših sudionika, zaključak je otežano donijet, a raspravu poprilično olako pokrenut jer većinski omjer pokazuje zadovoljstvo potencijalnih migranata o njihovom trenutnom životu tu gdje trenutno i jesu, a njihova odluka o migriranju pokazuje totalnu suprotnost, njihovo nezadovoljstvo životom tu gdje trenutno jesu. Međutim, unatoč našim rezultatima, svi navedeni i dalje planiraju svoju migraciju prema Njemačkoj, neovisno o tome što se većinski izjašnjavaju kao zadovoljni stanovnici Republike Hrvatske. Tražeći od njih dodatna obrazloženja o razlozima njihove migracije, pronašli smo i ključni segment kojim sudionici nisu bili zadovoljni. Najčešći takav navod je nezadovoljstvo tržištem rada ili nedovoljno plaćen rad kojeg oni rade, uz eventualno nedovoljno cijenjenu diplomu za one koji ju posjeduju. U prvom skupu pitanja provjerili smo da li planiraju migrirati sami ili u nečijem društvu. Sedam sudionika planira migrirati u društvu nekoga iz svoje obitelji, partnera ili partnerice, ako ne i cijele obitelji. Tri sudionika planiraju migrirati sami za sebe, bez društva. Provjerili smo postoje li ljudi koji su utjecali na njihovu odluku migriranja prema Njemačkoj. Preciznije rečeno, provjerili smo možemo li teorijsku podlogu o utjecaju migrantskih mreža primijeniti na aktualne migracije naših građana prema Njemačkoj. Odgovori su bili relativno slični. Ljudi poznaju ljude s iskustvom migriranja prema Njemačkoj te se tim putem o tome i informiraju, a funkcionira se na temelju prenošenja informacija s poznanika na poznanika. Najmanje utjecaj na donošenje odluke imali su mediji, najveći utjecaj imalo je iskustvo rodbine i prijatelja.

Zaključno s tim rezultatima istraživanja, moguće je potvrditi postojanost utjecaja migrantskih mreža na donošenje odluka potencijalnih migranata o migraciji.

Interesantno je primijetiti da u nekim primjerima utjecaj u migriranju nisu imali samo povratnici i mediji koji prenose informacije o životu u Njemačkoj, već i ljudi koji još uvijek stanuju u Republici Hrvatskoj i do sada se nisu nikamo odselili. Takav primjer pronalazimo kod sudionika osam gdje on navodi kako ideju o migriranju nije stvorio samo zbog informacija koje je dobio od povratnika, prijatelja ili rodbine koja ima iskustva u migriranju prema Njemačkoj već je poticaj za migriranje dobio od svojih roditelja koji nikad nisu bili migranti, ali su bili dio migrantske mreže jer su im također rodbina i prijatelji prenosili informacije o životu i radu na području Njemačke. Kriteriji biranja vjerodostojnijih izvora uglavnom su normalne logičke prirode. Ljudi provjeravaju jednu informaciju u više izvora, raspituju se, informiraju. Svi su sudionici tražili informacije putem facebook grupe "Idemo u Njemačku", ali nitko se nije oslanjao samo na te informacije. Mediji jesu izvor informiranja, ali su nekako dosta manje popularan način informiranja. Ljudi su, pretpostavljamo, upućeni u više različitih oblika medija i samim time im je teže procijeniti kojim medijima mogu vjerovati više, a kojima manje. Sukladno tome stupanj odanosti nekom obliku informiranja je uvijek na nekakvoj osobnoj i subjektivnoj razini, gdje se ljudi međusobno poznaju ili međusobno i intenzivnije druže te prenose informacije koje možemo nazvati informacijama iz prve ruke, a informacije iz prve ruke nadopunjuju se s onima koje je moguće pronaći na facebooku, a tek onda eventualno s onima koje se kreću po medijima. Važno je naglasiti i kakav tip informacija se prenosi. Sukladno odgovorima nekoliko sudionika ključne informacije koje se prenose putem migrantske mreže su informacije o tome da je ljudima koji žive i rade na području Njemačke dobro, odnosno da postižu cilj i uspjeh kakav su i planirali.

Što se tiče njihovog radnog iskustva, svih deset sudionika navode kako imaju radno iskustvo u Republici Hrvatskoj, a jedina im je razlika to što su neki imali priliku steći iskustvo kroz ugovor na određeno ili neodređeno, a neki su ga stekli radeći putem studentskog ugovora. Kroz istraživanje upitali smo i pitanja o tome koliko aktivno prate ponudu poslova na tržištu rada u Republici Njemačkoj, a istovremeno koliko aktivno prate isto to na tržištu rada u Republici Hrvatskoj. Pretpostavili smo da ih tržište rada u Njemačkoj privlači više pa smo samim time htjeli vidjeti zašto je to tako. Osam sudionika aktivno prati tržište rada u obje države. Jedan sudionik više uopće ne prati ponudu poslova na tržištu rada u Republici Hrvatskoj, a još jedan preostali sudionik koji planira migraciju prema Njemačkoj kaže da nije u aktivnoj potražnji poslova na tržištu rada u državi Njemačkoj, ali tvrdi da je glavni razlog

tome saznanje da već ima u planu nekakav posao koji ga gore očekuje. Njemačko tržište rada ih trenutno privlači više jer se potrazi posla na tržištu rada u Njemačkoj trenutno više posvećuju, a glavni razlog tome isključivo je činjenica da migriraju ka tom području.

Zanimalo nas je također koliko su migrantske mreže utjecajne i u samome procesu zaposlenja, ako uopće imaju svoj utjecaj u tome. Šest sudionika navodi kako im oko pronalaska posla u dalekoj Njemačkoj zaista pomažu njihovi prijatelji, roditelji ili poznanici koji već s tržištem rada u Republici Njemačkoj imaju nekakvog iskustva. Preostala četiri sudionika kažu da im nitko konkretan ne pomaže u samome zaposlenju, već da radna mjesta istražuju sami te se sami za njih i prijavljuju. Uzevši u obzir takve informacije, migrantske mreže također posjeduju svoj važan dio utjecaja na zaposlenje potencijalnih migranata. Na upit koji su im još oblici istraživanja ponude poslova osim putem svojih poznanika i bližeg kruga ljudi, najčešći odgovor su facebook grupe, portali za posao, internetske stranice s namjerom lakšeg povezivanja poslodavca i posloprimca te uglavnom sadržaji dostupni na internetu. Mediji opet ne igraju značajniju ulogu u ovom segmentu.

Nadalje, pokušali smo istražiti i koliko dugo planiraju ostati u Njemačkoj, da li je to nešto trajno, privremeno ili se to još uopće ne zna. Upitali smo sudionike i koji su glavni ciljevi koje žele ostvariti u Njemačkoj. Povrh svega zanimalo nas je i o čemu ovisi ostanak u Njemačkoj ili eventualni povratak. Naš najstariji sudionik, ujedno i onaj najbliži svojoj mirovini, naglašava da je njegov cilj života u Njemačkoj osigurati si što veću mirovinu, a preostali, mlađi sudionici našeg istraživanja, zaista teže, kako smo i pretpostavili, što većim životnim prihodima kako bi imali sve što im je potrebno za normalan, a po mogućnosti čak i nešto luksuzniji život. Sudionici istraživanja teže stabilnosti, teže tome da si mogu priuštiti neke stvari koje vjerojatno radeći isti posao u Hrvatskoj ne bi mogli samo tako. Tu povlačimo paralelu gdje možemo usporediti ključnu stvar koja se izdvaja kao važan faktor odlaska, a to je kvaliteta života koju tamo očekuju. Sudionici zaista vjeruju da je takav ekonomski stupanj u Njemačkoj moguće dostići. Po pitanju trajanja njihove migracije, uglavnom navode da im je migracija zasad još nepoznatog trajanja. Odgovori su takvi da sedam sudionika govori da još ne znaju koliko dugo planiraju ostajati u Njemačkoj, a troje ih navodi točan broj godina ili točan period koji imaju u planu provesti gore u Njemačkoj. Nitko se nije izjasnio da u Njemačkoj planira ostati zauvijek, ali su neki svjesni i te mogućnosti. Većina ih se povremeno planira vratiti u Hrvatsku, za potrebe godišnjih odmora, druženja s prijateljima iz Hrvatske i slično. U ovom se segmentu možemo osvrnuti i na tekst znanstvene savjetnice Čapo, možemo prodiskutirati podudarnosti ili razlike. Ako se prisjetimo riječi autorice Čapo onda tu govorimo

o tome da je prva generacija hrvatskih ekonomskih migranata u Njemačkoj desetljećima odgađala povratak u svoj dom, odnosno domovinu, da bi ga na kraju eventualno samo djelomično ostvarila kao transnacionalan način življenja između dvije lokacije. Pojam "transnacionalni prostor" je ključan za raspravu ovog segmenta. Za prvu generaciju migranata, parafrazirajući znanstvenicu i autoricu Čapo, povratak je značio nastavak cirkuliranja u transnacionalnom prostoru, između Njemačke i Hrvatske. Naši sudionici, iako većim brojem nemaju predodžbu o trajanju svoje migracije, ipak navode da se planiraju vraćati, po potrebi, nazad u Hrvatsku. Razlog tome su prijatelji, obitelj, sve ono što im je drago i voljeno, a nije otišlo s njima za Njemačku. Sukladno tome, podudarnosti s istraživanjem autorice Jasne Čapo zaista postoji, a njen naziv njenog teksta ne može biti bolji opis tog cijelog isprepletenog procesa migracija iz Hrvatske u Njemačku i pojma transnacionalnog prostora; " Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit' " (Čapo, 2014.)

Posljednja skupina pitanja istražuje utjecaj ekonomskog faktora nezaposlenosti na aktualne migracije naših ispitanika prema Njemačkoj. Provjerili smo utječe li faktor nezaposlenosti na odluku o migriranju te da li je on glavni faktor aktualnih migracija. Zanimalo nas je primjećuju li ljudi uopće druge segmente migracije i da li ih privlače još neke stvari pri migriranju u Njemačkoj osim tog ekonomskog elementa. Nismo izravno navodili koji bi ih segmenti još mogli privući, tražili smo spontanost u odgovorima koju smo potom i dobili. Neki su stvarno proučavali kulturu i jezik i pokazali veliki interes za učenje i prihvaćanje iste, neki su bili zabrinuti da će u Njemačkoj zauvijek biti stranci. Sumirajući njihove odgovore osam od deset sudionika navodi kako ekonomski faktor nezaposlenosti nije glavni razlog njihove migracije, dok preostalo dvoje sudionika kaže kako takav ekonomski faktor je razlog njihove migracije. Sukladno tome, moguće je reći da je ekonomski faktor nezaposlenosti (strah od nezaposlenosti, strah od slabo plaćenog posla...) pokretač razmišljanja o migraciji, ali nije njezin ključan element. On nije glavni razlog zašto su se ljudi odlučili za svoj odlazak.

Pred sam kraj pripremljenih pitanja o migraciji, upitali smo ih još kako se nose s time da u Hrvatskoj iza sebe ostavljaju praktički cijelu svoju prošlost. Zanimalo nas je što bi im najviše moglo nedostajati i kako se planiraju postaviti u odnosu na novu njemačku kulturu. Svi su naši sudionici u konačnici ipak samo ljudi za koje je normalan osjećaj nostalgije i nedostajanja njihove domovine i obitelji. Međutim, prilagođavanje novoj kulturnoj sredini ne navode kao problem, dapače imaju dosta pozitivna očekivanja. Vjeruju u svoju prilagodljivost njemačkom narodu i također u prilagodljivost samoj njemačkoj kulturi. Obratimo li pak pozornost na tekst autorice Gvozdanić "Mladi u Hrvatskoj" u kojem je rečeno da su

"ekonomski migranti iz prve generacije živjeli u Njemačkoj transnacionalno radeći u Njemačkoj s ciljem povratka u Hrvatsku, ali u smislu kulture orijentirali su se isključivo na Hrvatsku i nisu sudjelovali u njemačkoj kulturi." (Gvozdanović, 2014.) možemo reći da se naše današnje istraživanje ne podudara s takvim prijašnjim rezultatima jer su u današnje vrijeme, moguće zbog sve veće prisutnosti modernih alata u upoznavanju drugih kultura, ljudi puno otvoreniji i spremniji na različitosti, ali s idejom da im njihova kultura nekako uvijek ostane negdje jednako bitna kao i ona nova koju će tek upoznati. Interesantno bi eventualno bilo to da možda čak zaključke istraživanja znanstvenice Čapo možemo poistovjetiti s našim istraživanjem i to ne samo po pitanju transnacionalnog prostora, već i na neki način transnacionalne kulture, gdje su ljudi spremni očuvati svoju kulturu, ali i upoznati na neki način, jednom djelom i prisvojiti, tuđe kulturne običaje.

Nakon iscrpne interpretacije rezultata dobivenih ovim istraživanjem, skrenuli bi kratko pozornost i na internetski članak autora Siniše Bogdanića pod nazivom: " Novi iseljenici iz Hrvatske: Odlaze oni koji već imaju posao "⁴. Zanimljivo je primijetiti kako se u navedenom članku govori o jednom sličnom istraživanju provedenom od strane dr. Tade Jurića, profesora na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu gdje su fokus istraživanja bili oni koji su već otišli za Njemačku. Kao jedno od zaključka istraživanja dobiveno je sljedeće: "*Novi hrvatski iseljenici najčešće imaju završenu srednju školu (60,7%), dok je visokoobrazovanih 37,8%. Time je udio visokoobrazovanih osoba u ovome iseljeničkom valu za 12% veći nego u domovini u dobnoj skupini od 25 do 40 godina. Ako netko tko je bio visokoobrazovan napusti domovinu, a u Münchenu vozi taksi, on nije nikakav dobitak za zemlju useljenja, ali je veliki gubitak za zemlju iseljenja.*" (Bogdanić, 2017.). Takav bi smo zaključak usporedili s člankom "Migration activity from Croatia to Germany and return tendencies – an account of recent developments" znanstvenice Caroline Horstein Tomić kojeg smo, s razlogom, i naveli u našim teorijskim konceptima istraživanja. Važno je naglasiti kako odlaze mladi i obrazovani, a Horstein Tomić daje veliku važnost njihovoj remigraciji jer su oni ključni da Hrvatsku ponovno dignu na noge. Znanje je moć, a znanje odlazi od nas. Među našim sudionicima postoji sedam sudionika visokoobrazovanih koji su trenutno u planu da odsele u sljedećih šest mjeseci. Ovo je malen, nedovoljno reprezentativan uzorak, što ujedno i ograničava rezultate istraživanja, ali može poslužiti kao nadopuna mnogim sličim istraživanjima, primjerice evo čak i istraživanju profesora dr. Tade Jurića, u postizanju nekakvih konkretnih planova i donošenju nekakvih

---

⁴ <http://www.dw.com/hr/novi-iseljenici-iz-hrvatske-odlaze-oni-koji-ve%C4%87-imaju-posao/a-41829200>

konkretnih političkih odluka po pitanju brojke naših migriranih ljudi koja nam je zaista u sve većem porastu.

Kako smo raspravu istraživanja priveli kraju tako je bitno i napomenut ograničenja ovog istraživanja. Kako je naše istraživanje ovisilo, barem vremenski, o dozvoli admina grupe "Idemo u Njemačku" tako je jedan dio našeg vremena bio bačen u čekanje odgovora kojeg nismo u konačnici dobili. Ograničenje vremena i kapaciteta jedno su od ključnih ograničenja s kojima se istraživanje susrelo. Smatramo da bi istraživanje dalo još dosta zanimljivih rezultata da je bilo moguće intervjuirati veći broj sudionika, ali kako smo do sudionika sporo dolazili i dosta vremena potrošili čekajući, samim time intervjuiranje i ovih deset sudionika relativno dugo je potrajalo. Uzorak je malen, ali istraživanje i njegovi rezultati mogu biti dobra nadopuna sličnim istraživanjima provedenim na većem broju sudionika.

6. ZAKLJUČAK

Nakon provedenog istraživanja, nakon njegove cjelokupne analize te rasprave o dobivenim rezultatima važno je i naznačiti te istaknuti naše zaključke i dobivene spoznaje. Kako smo u istraživanje krenuli s idejom da testiramo četiri hipoteze o potencijalnoj migraciji naših stanovnika prema Njemačkoj, tako je sada potrebno uvidjeti do koje su mjere određene, unaprijed definirane, hipoteze i dokazane. Prisjetimo se najprije postavljenih hipoteza.

Hipoteza 1: Migrantske mreže utječu na aktualnu migraciju ljudi iz Hrvatske u Njemačku.

Hipoteza 2: Migrantske mreže najveći utjecaj imaju u nalaženju zaposlenja u Njemačkoj.

Hipoteza 3: Ljudi koji planiraju napustiti Hrvatsku nemaju namjeru ostati u Njemačkoj zauvijek.

Hipoteza 4: Glavni aktualan razlog migracije prema Njemačkoj je nezaposlenost ljudi u Hrvatskoj.

Ciljanu skupinu pitanja s kojom smo krenuli u naše istraživanje posvetili smo testiranju uloge migrantskih mreža među našim sudionicima i u njihovom migrantskom naumu. Preciznije rečeno, težili smo tome da provjerimo da li migrantske mreže zaista utječu na proces migriranja Hrvata prema Njemačkoj, kako to naglašava profesor Mesić u svojem teorijskom pristupu međunarodnim migracijama. Sukladno dobivenim rezultatima istraživanja, vidljiva je postojanost utjecaja migrantskih mreža na aktualnu migraciju prema Njemačkoj. Migrantske mreže nisu samo prisutne u svojem utjecaju na aktualne migracije, već potencijalno imaju čak i veći utjecaj od mnogobrojnih drugih faktora migracija, barem prema onome što navode naši sudionici. Pošto nismo kroz istraživanje previše pažnje obraćali na druge segmente i uzroke migracija, ne možemo tvrditi da migrantske mreže imaju najveći utjecaj u donošenju odluka o migracijama, ali to možemo postaviti kao pretpostavku ili potencijalno element koji je moguće dodatno ispitati u nekom drugom sličnom istraživanju. Ono što svakako možemo zaključiti, sukladno dobivenim rezultatima, je to da sadržaj prve hipoteze odgovara rezultatima istraživanja. Zbog tog podudaranja, sadržaj prve hipoteze smatramo potvrđenim.

Činjenica da nam je sadržaj prve hipoteze potvrđen, olakšava i samo dokazivanje druge hipoteze koja se sadržajno nadovezuje na prvu. Iako su mišljenja naših sudionika bila relativno podijeljena, većinski su se ipak izjasnili kako im poznanici i prijatelji s iskustvom migriranja zaista pomažu u samom zaposlenju u stranoj državi. Mediji su odigrali manje značajnu ulogu u

ovome procesu potražnje njihovih radnih odnosa. Međutim, sukladno većinskim rezultatima dobivenim u ovome istraživanju sadržaj druge hipoteze također smatramo potvrđenom. Potvrdni zaključci na prve dvije hipoteze govore o važnoj ulozi migrantskih mreža na primjeru potencijalnih aktualnih migracija iz Hrvatske u Njemačku u ovoj 2018. godini. Profesor Mesić također je naglasio kako je moguć i svojevrsan oblik tradicije među migracijama u pojedinim državama, a sukladno rezultatima istraživanja, dosadašnjim saznanjima te povijesnim vezama, svakako ćemo reći da hrvatske migracije u Republike Njemačku pripadaju takvom tipu tradicionalnog migriranja.

Treća hipoteza dotakla se ideje o trajanju migracije potencijalnih migranata. Premda sudionici uglavnom ne znaju koliko dugo planiraju ostajati u stranoj državi Njemačkoj, svejedno navode kako se ipak planiraju jednog dana vratiti nazad u svoju domovinu. Postoje mišljenja gdje su ljudi svjesni da nije nemoguća opcija da ostanu zauvijek živjeti u Republici Njemačkoj, ali za sada im taj naum nije u planu. Takvi rezultati istraživanja, dovode nas do zaključka u kojem također prihvaćamo sadržaj kojeg navodi treća hipoteza. Sudionici u trenutnoj situaciji nemaju namjeru ostajati u Njemačkoj zauvijek. Ta će se opcija možda jednom, eventualno nekada u budućnosti, uzeti u obzir.

Nakon što smo dokazali i potvrdili sadržaje triju od četiri zadanih hipoteza, potrebno je još donijeti zaključni sud i o posljednjoj zadanoj hipotezi. Posljednja je hipoteza navodila da je nezaposlenost glavni razlog zbog kojeg se naši sudionici odlučuju na proces migracije. Naše istraživanje, već u svojoj raspravi i kontekstualizaciji rezultata, navodi da ekonomski faktor ima svoj utjecaj na donošenje odluke o migriranju, ali da nezaposlenost nije ključan element migracije. Premda se sudionici većinski izjašnjavaju kao zaposlene osobe, teže tome da si na tržištu rada Republike Njemačke pronađu možda isti, možda sličan, a možda potpuno drugačiji posao, ali zasigurno posao koji donosi veće prihode od ovog kojeg imaju trenutno u Hrvatskoj. Osim toga, sudionici još nekim razlozima pridaju veliku važnost za donošenje odluke o migraciji prema Njemačkoj. Razvijenost zemlje, njena bolja povezanost s ostatkom Europe, ali i ostatkom svijeta, mogućnost učenja i savladavanja stranog jezika - drugog po zastupljenosti (odmah nakon engleskog jezika), upoznavanje novih ljudi, novih običaja – samo su neki od mnogobrojnih razloga koje ljudi navode kao razlozima njihove migracije koja će se uskoro dogoditi. Važnost ekonomskog elementa je neosporna, ali nezaposlenost nije ključna. Takvi dobiveni rezultati otvaraju nam mogućnost da donesemo zaključak posljednje hipoteze koju smo naveli. Sadržaj četvrte hipoteze smatramo odbačenim i ne možemo ju potvrditi kako smo to napravili s prve tri.

Zaključno s rezultatima analiziranja naših hipoteza, kratko ćemo se vratiti na razloge i ciljeve zbog kojih smo uopće započeli istraživanje s idejom boljeg upoznavanja razloga aktualnih migracija naših građana. Ideja s kojom smo krenuli u istraživanje bila je ispitati, uvidjeti i saznati iz društvenog aspekta poneke potencijalne razloge i uzroke navedenih aktualnih migracija. Takvo saznanje smatrali smo korisnim jer bi ono moglo usmjeriti znanstvenike i analitičare na kojim elementima je bitno poraditi kako bi na se trend odlaska Hrvata u Njemačku počelo na neki način i djelovati. Omogućavati ljudima pripadnicima raznolikih djelatnosti da nezadovoljni našem tržištem rada odlaze raditi i djelovati na tuđem tržištu rada zasigurno i nije slika gospodarstva kakvu želimo gledati. Odlazak ljudi koji čine našu radnu snagu, rezultat će uvođenjem stranih ljudi koji čine tuđu radnu snagu što nije karakteristika razvijene države kakve planiramo i želimo biti. Smanjiti migracije prema Njemačkoj, ali i bilo kojoj drugoj europskoj ili svjetskoj državi, nemoguće je u kratkom periodu ili preko noći, to se smatra dugotrajnijim procesom. Ovo istraživanje dokazalo je da ljudi odlaze nezadovoljni tržištem rada s kojim se susreću u Republici Hrvatskoj. Ljudi se ne osjećaju cijenjenima, smatraju da njihova diploma nije dovoljno cijenjena i imaju ipak dovoljno pozitivnih iskustava koje se prenose putem migrantskih mreža da se odlučuju na migraciju. Čak i ljudi koji su već odselili za Njemačku ili su eventualno povratnici u Hrvatsku, točnije čak i ti ljudi koji su posrednici u migrantskoj mreži, preko kojih se prenose većina informaciji, su nekada bili građani Republike Hrvatske koji su i prije napuštali Hrvatsku zbog sličnih razloga. Ljudi koji su odrasli na ovim prostorima sada odlaze dalje zbog istih razloga koji se nisu promijenili već duži niz godina. Neki problemi koji su potaknuli migrante na migraciju u Njemačku prije primjerice deset ili više godine kao da su još uvijek ostali neriješeni. Novi potencijalni migranti čak i sada deset, dvadeset godina kasnije pronalaze iste probleme koji ih koče u tome da ostanu živjeti u Hrvatskoj, a na neki način im povećava želju za odlaskom u Njemačku.

Istraživanje je u svom glavnom cilju imalo za utvrditi neke od motiva aktualnih migracijskih kretanja Hrvatskih građana prema Njemačkoj, a potom i vidjeti da li se te migracije mogu povezati s teorijom migrantskih mreža. Ciljeve smatramo ostvarenima jer su svi zadani ciljevi svoj odgovor uspješno postigli. Uloga migrantskih mreža u procesu donošenja odluka o migraciji je utvrđena. Uloga migrantskih mreža u pronalaženju zaposlenja u Republici Njemačkoj također je utvrđena. Da je sudionicima u planu dugoročan odlazak u Njemačku također smatramo potvrđenom informacijom. Možda nije u ovom trenutku riječ o doživotnom preseljenju, ipak postoji strah i mogućnost da se i to također dogodi. Poteškoće s kojima se

susrećemo prilikom realizacije tih ciljeva su činjenica da negativni saldo migracije nije jedini parametar koji utječe na cjelokupnu sliku Republike Hrvatske. Činjenica da je ovo relativno malen te neznakačan uzorak iz kojeg je otežano donijeti nekakav generaliziran prikaz o samim migracijama smatramo također određenom poteškoćom za realizaciju ideje s kojom smo krenuli u provedbu ovog istraživanja. Mi možemo općenito govorit o procesu migracije i zaključit kako on utječe na Republiku Hrvatsku, ali ne možemo to garantirano tvrdit zbog do sad navedenih nedostataka istraživanja. Svakako je ideja i prijedlog da se u budućnosti istraživanje radi s većim brojem sudionika kako bi rezultati mogli biti puno značajniji, kako bi se mogli primijeniti na cjelokupnu migrantsku populaciju, a prijedlog je da se istraživanje provede i na više država (Švedska, Irska...) koje se smatraju atraktivnim lokacijama za migracije naših stanovnika. Svi oblici istraživanja migracija najviše bi koristile demografima, znanstvenicima i stručnjacima koji se bave pitanjem demografske slike Republike Hrvatske.

Svi takvi rezultati istraživanja o migracijama (ovo je samo jedno od mnogih istraživanja o migracijama koje jedna drugoj mogu biti dobar istraživački temelj), prirodnom prirastu, fertilitetu, dubokoj starosti ukupne populacije i tome sličnih područja koja se međusobno nadopunjuju mogu sve one društvene, ekonomske te geografske znanstvenike usmjeriti prema stvaranju konkretnih ideja i kreiranju zajedničkog plana kako najbolje uložiti u demografsku revitalizaciju Republike Hrvatske. Takav se plan može razviti u jedan veliki i koristan program s ciljem razvoja Republike Hrvatske, članice razvijene Europske Unije. Svjesni smo da do stvaranja i kreiranja takvog programa treba još mnogo uložiti i investirati u društveno korisna istraživanja u svim gore navedenim segmentima. Iako je ovo malen korak u tome svemu, treba ipak gledati da smo na neki način startali od teorijske podloge, a sada je iza nas jedno cijelo istraživačko iskustvo.

7. LITERATURA

1. Bogdanić, S. (18.12.2017.) Novi iseljenici iz Hrvatske: Odlaze oni koji već imaju posao. URL: <http://www.dw.com/hr/novi-iseljenici-iz-hrvatske-odlaze-oni-koji-ve%C4%87-ima-ju-posao/a-41829200> (datum zadnjeg pristupa stranici: 10.04.2018.)
2. Čapo, J. (2014). Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit': promjenjive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskih ekonomskim migrantima u Njemačkoj U: Hornstein Tomić, C., Hrstić, I., Majetić, F., Sabotič, I., Sopta, M. (ur.) Hrvatsko iseljništvo i domovina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
3. Gvozdanić, J. (2014). Mladi Hrvati u Njemačkoj U: Hornstein Tomić, C., Hrstić, I., Majetić, F., Sabotič, I., Sopta, M. (ur.) Hrvatsko iseljništvo i domovina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
4. Hannerz, U. (1996). Cosmopolitans and locals in world culture. Transnational Connections: Culture, People, Places, 102-111. London: Routledge
5. Hornstein Tomić, C. (2014). Migration activity from Croatia to Germany and return tendencies – an account of recent developments U: Hornstein Tomić, C., Hrstić, I., Majetić, F., Sabotič, I., Sopta, M. (ur.) Hrvatsko iseljništvo i domovina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
6. Mesić, M. (2002). Međunarodne migracije, tokovi i teorije. Societas: biblioteka Zavoda za sociologiju. Zagreb
7. Mesić, M. (2002). Suvremene europske migracije i (nacionalno) državljanstvo. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb
8. Penava, M. (2011). Utjecaj migracija na europsko tržište rada. Ekonomska misao i praksa dbk.god XX. br. 2. (335-362)
9. Stolnik, G. (2016). Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2016. URL : https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-02_01_2017.htm (datum zadnjeg pristupa stranici: 10.09.2017.)
10. Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Saveznoj Republici Njemačkoj. <http://de.mvep.hr/> (datum zadnjeg pristupa stranici: 10.12.2017.)

8. SAŽETAK

Odlazak Hrvatskih građana iz Republike Hrvatske te migriranje istih prema razvijenijim državama Europe, ali i van granica Europe, u zadnje je vrijeme tematika koja tek povremeno izbija na vidno mjesto medijskih rasprava i raznolikih tabloida, ali u pozadini svoje priče događa se često, svakodnevno i s raznolikim profilom ljudi. Kao jedno od najčešćih, ako ne i najčešće odredište migranata Republike Hrvatske, svakako ćemo navest Saveznu Republiku Njemačku. Sukladno tome, proveli smo istraživanje u kojem smo provjerili koliki je utjecaj migrantskih mreža na tu cjelokupnu migraciju te koliku ulogu igra ekonomski segment u procesu migracije. Teorijski dio rada bazirao se prema knjizi profesora Mesića "Međunarodne migracije, tokovi i teorije". Istraživanje je provedeno na deset sudionika koji su članovi facebook grupe "Idemo u Njemačku". Rezultati istraživanja potvrdili su teorijsko stajalište profesora Mesića o utjecaju i ulozi migrantskih mreža, ali i donijela su nam i neka nova saznanja i informacije o aktualnom migriranju Hrvata u Njemačku.

Ključne riječi: migracija, migrantske mreže, Hrvatska, Njemačka

SUMMARY:

The departure of Croatian people from the Republic of Croatia and their migration to the more developed countries of Europe, but also beyond the borders of Europe, has recently been a topic that only occasionally emerges as a place for media discussions and diverse tabloids, but in the background of its story often happens on a daily and varied basis profile of people. As one of the most common, if not the most common destination, of the migrants of the Republic of Croatia, we will certainly announce the Federal Republic of Germany. Consequently, we conducted a survey in which we have checked the impact of migrant networks on this overall migration and the role played by the economic segment in the migration process. The theoretical part of the work was based on professor Mesić's book "International Migration, Flows and Theory". The survey was conducted on ten participants who are members of the facebook group "We Go to Germany". The results of the research confirmed the theoretical position of professor Mesić about the influence and role of migrant networks, but also brought some new information on the actual migration of Croatians to Germany.

Keywords: Migration, Migrant Networks, Croatia, Germany

9. PRILOZI

PRIVATNA PORUKA NA FACEBOOK-u:

Poštovani/a,

U svrhu pisanja diplomskog rada pod nazivom "Utjecaj migrantskih mreža – na primjeru Njemačke" pod mentorstvom doc. dr. sc. Dragana Bagića na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za sociologiju, provodim istraživanje s ljudima koji u sljedećih šest mjeseci planiraju napustiti Hrvatsku i migrirati prema Njemačkoj. Kako ste se Vi svojim javnim objavama izjasnili da planirate u navednom vremenskom intervalu svoju migraciju, zanima me da li bi ste željeli sudjelovati u ovom istraživanju? Riječ je o online intervjuu, u trajanju do 30 minuta. Intervju će biti sniman, ali informacije koje u njemu podijelite ostaju anonimne i neće ugrožavati Vaš identitet jer se radi na način da se podaci koji govore o Vašem identitetu u intervjuu ne traže i ne koriste. Ako će Vam neko pitanje predstavljati problem ili biti neugodno, Vi na njega nećete biti dužni dati odgovor. U bilo kojem trenutku bit će moguće odustati od intervjuu ako ga Vi smatrate neprimjerenim. Ukoliko ste zainteresirani za sudjelovanje u istraživanju, potrebna mi je Vaša e-mail adresa na koju bih Vam dostavila obrazac o informiranom pristanku gdje možete vidjeti sve detalje istraživanja, provjeriti imate li kakvih pitanja ili nejasnoća i sve nejasnoće moguće je razjasniti prije no što krenemo u sam intervju.

IZJAVA ZA INFORMATIVNI PRISTANAK:

Pročitao/la sam i razumio/razumjela ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u ovom istraživanju.

POLUSTRUKTURIRANI INTERVJU

Uloga migrantskih mreža – primjer Njemačke

Datum, vrijeme, mjesto intervjuiranja _____

Šifra sudionika _____

Uvod: rješavanje pitanja informiranog pristanka. Dati ispitaniku formular i snimiti njegov pristanak.

PODACI O SUDIONIKU

1. Spol sudionika

- a. žensko
- b. muško

2. Dob sudionika u (navršenim) godinama _____

3. Ekonomski status:

- a. zaposlen
- b. nezaposlen

Protokol:

I. Zagrijavanje

1. Jeste li zadovoljni svojim životom u Hrvatskoj? Ako da, zašto? Ako ne, zašto?

2. Jeste li u životu postigli status obrazovanja kakav ste planirali? Jeste li time zadovoljni? Ako da, možete li ukratko opisati čime ste točno zadovoljni? Ako ne, ima li nešto što bi ste htjeli mijenjati? Ako da, zašto? Ako ne, vratiti se ponovno na pitanje da li su zadovoljni svojim trenutnim stanjem.

3. Imate li kakvo iskustvo rada u svojoj struci ili izvan nje? Ako da, možete li mi ga ukratko opisati. Ako ne, što je razlog tome? Jeste li zadovoljni svojom dosadašnjom radnom karijerom? Ako da, zašto? Ako ne, zašto?

4. Na društvenoj mreži Facebook ste napisali da planirate migraciju prema Njemačkoj, da li je to istina? Koliko dugo o tome razmišljate? Zašto? Odakle Vam ideja o takvom pothvatu? Planirate li migrirati sami ili u društvu prijatelja, bližnjih ili poznanika?

5. Imate li migracijska iskustva nekoga od bližnjih ili iz kruga prijatelja koji su utjecali na Vašu odluku? Ako da, možete li ih možda ukratko prepričati? Ako ne, provjeriti postoji li možda neki drugi element koji je potaknuo na migriranje (mediji, povratnici...)? Ako postoji, možete li ukratko objasniti koji element i zašto?

6. Po kojim kriterijima birate vjerodostojne izvore informacija? Zašto neke izvore informacija smatrate da su vjerodostojniji od drugih?

(izdvoji t neki od elemenata migrantske mreže koje sudionik navodi i fokusirat se na to sljedećim pitanjima)

II. Zaposlenje

Rekli ste da iza sebe imate/nemate radnog iskustva..... ?

1. Koliko često gledate neke nove poslove u kojima bi ste mogli napredovati/zaposlit se u Republici Hrvatskoj? Koliko često gledate poslove koji se nude na tržištu rada Republike Njemačke? Možete li objasniti koje tržište rada Vas više privlači? Zašto?

2. Imate li migracijska iskustva nekoga od bližnjih ili iz kruga prijatelja koji Vam mogu pomoći u zaposlenju na tržištu rada Republike Njemačke? Ako da, možete li možda ukratko prepričati na koji Vam način oni pomažu? Ako ne, provjeriti postoji li možda neki drugi element koji Vam pomaže u potražnji i pronalasku poslova u Njemačkoj (mediji, povratnici...)? Možete li možda ukratko prepričati na koji Vam način pomažu? Jesu li uspješni? Jeste li njima zadovoljni?

3. Postoji li još neki način kojim tražite posao u Njemačkoj? Da li je uspješan? Možete li ga ukratko prepričati?

III. Ostanak ili povratak

1. Koji su ciljevi koje želite u Njemačkoj ostvariti? Možete li ih ukratko opisati?

2. Imate li neki plan koliko dugo planirate ostati u Njemačkoj? Ako da, o čemu on ovisi? Ako ne, znači li to da ne planirate dugo ostajati u stranoj državi?

III. Utjecaj ekonomskog faktora

1. Osim povoljnih ekonomskih elemenata, što Vas još privlači u životu u Njemačkoj? Ako postoji još nešto, možete li nabrojati ili opisati neke od tih elemenata? (socijalni život, strani jezik, kultura...)

2. Što mislite kako će na Vas utjecati udaljenost od Vama poznate hrvatske kulture? Ima li nešto za što ste sigurni da će Vam nedostajati? Postoji li nešto za što znate da će Vam biti neobično? Možete li mi ukratko to opisati?

IV. Kraj

Imate li vi kakvih pitanja za mene?

Zahvala, uzimam kontakt ukoliko sudionik izjavi da ga zanimaju rezultati istraživanja.

